

BRNĚNSKÁ SLAVISTIKA A SLOVAKISTIKA

Ivo Pospíšil

Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, který byl zřízen k 1. září 1995, vznikl spojením několika původně samostatných pracovišť. Již na počátku bylo zřejmé, že je nutností dobudovat a optimalizovat jeho oborovou strukturu. Dominantní postavení má rusistika; z dalších oborů se tradičně pěstovala polonistika a jihoslovanské jazyky a literatury. Společnou bází slovanské filologie je paleoslavistika, která je také součástí Ústavu slavistiky. Již před zřízením ústavu se začala budovat ukrajinistika, která dnes zaujímá v oborové struktuře podle počtu studentů druhé místo. Začal také rozvoj jihoslovanských jazyků a literatur: každým rokem alternují slovenistika, makedonistika, kroatistika, serbistika a bulharistika, a to vše za velmi nepříznivé personální situace: tyto obory zajišťuje jeden profesor a jeden odborný asistent, lektori a externisté. Dobudovat strukturu ústavu znamenalo tedy na jedné straně zřízení nových oborů, na druhé straně jejich funkční propojení společnými přednáškami v rámci současného kreditního systému. Ze slavistických oborů zůstaly neobsazeny tři: sorabistika, bělorusistika a slovakistika. Sorabistika na ústavu figuruje od roku 1997 v podobě Úvodu do sorabistiky, s bělorusistikou se každý slavista, který na brněnském Ústavu slavistiky bude studovat, setká alespoň jedenkrát ve formě přednáškového bloku zajišťovaného rodilým Bělorusem na základě smlouvy s Běloruskou státní univerzitou v Minsku, která právě vstupuje v platnost. Po zralé úvaze jsme došli k závěru, že funkčním pětiletým magisterským oborem, kterým by měla být doplněna oborová struktura ústavu, je právě slovakistika.

Logika této úvahy byla zřejmá, současně se však ukázalo, že budování tohoto oboru bude paradoxně nejsložitější. Slovakistika se dosud kromě Prahy studovala v rámci československé federace na slovenských vysokých školách, kde mohli volně studovat i čeští studenti, čeština se zase studovala v českých zemích, kde ji mohli studovat slovenští zájemci. Po rozdělení federace a vzniku samostatných republik k 1. lednu 1993 se čeština ve Slovenské republice a slovenština v České republice ocitly v jiném postavení, kam se promítl dosud trvající soubor mezi koncepcí nadstandardních a standardních vztahů mezi oběma státy: vyšli jsme z názoru, že nadstandardnost bude mít nejméně odpůrců právě ve sféře vzdělání a kultury. Nicméně slovenština pro českou a čeština pro slo-

venskou stranu přestaly být jedním z komunikačních prostředků v rámci jednoho státu, ale staly se cizími jazyky; jinak řečeno jedněmi z řady slovanských jazyků, byť nejbližšími. Z těchto důvodů se objevoval pocit jakési nepatřičnosti těchto oborů v obou republikách a určitá rezervovanost. Na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně byl a je slovenský jazyk a slovenská literatura předmětem či předměty v rámci studia bohemistiky. Nyní vyvstala nutnost vybudovat slovakistiku jako samostatný, plnohodnotný slavistický obor a tutéž potřebu pocítili i na Slovensku, kde se na Filozofické fakultě Univerzity Komenského studuje již druhým rokem bohemistika. Důvod zřízení slovakistiky jako pětiletého magisterského studia byl ještě podepřen geopolitickými faktory: jednak polohou Brna na východě dnešní České republiky, jednak postavením Brna jako průmyslového, obchodního a veletržního centra. S našimi úvahami šly ruku v ruce také plány státní reprezentace na zřízení generálního konzulátu Slovenské republiky v Brně. Byly tu však i vnitřní důvody: tradice slovakistiky, která se jako obor pěstovala na Filozofické fakultě řadu let, a v širokém slova smyslu tradice slavistických oborů, jak se pěstovaly v předválečném Československu podle modelu prosazovaném již předtím T. G. Masarykem v podobě tzv. Slovanských ústavů, jejichž předobrazem byla School of Slavonic Studies v Londýně a nyní zejména model slavistiky na německých univerzitách. Slovakistika je tedy v tomto pojetí chápána jako součást slavistiky v hierarchii západoslovanského celku a v užším smyslu celku založeného na zkoumání československých vztahů, který vychází z dlouholetého blízkého soužití v rámci společných státních útvarů. Dalším, spíše praktickým důvodem byla schopnost a ochota Filozofické fakulty Masarykovy univerzity zajistit širší filologický i nefilologický základ studia slovakistiky s tím, že základní předměty budou zajištěny spoluprací s jinými pracovišti ve Slovenské i České republice. Takto se nyní studentům slovenského jazyka a literatury nabízejí nejen přednášky, které jsou běžnou součástí filologického studia, tedy úvod do jazykovědy a literární vědy, přednášky z úvodu do slovakistiky, fonetiky a fonologie, morfologie, syntaxe a stylistiky slovenštiny, ale také přirozeně přednášky z dějin Slovenska, slovenské archeologie, kulturologie, etnologie, časem i politikologie v širším rámci slavisticky orientovaných přednášek z folkloristiky, srovnávací gramatiky, slovanských literatur a světové literatury.

Brněnská slovakistika začleněním do rámce slavistiky a do struktury oborů pěstovaných na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně tak získává novou a snad i nezaměnitelnou podobu, která vzniká syntézou vlastních možností a spolupráce se slovenskými a českými pracovišti. Ještě je předčasné mluvit o vědeckém profilu brněnské slovakistiky, o níž se předpokládá, že

v budoucnu nebude mít více než jednoho interního pracovníka, ale již nyní se rýsuje malý kolektiv interních a externích pracovníků brněnského Ústavu slavistiky, který se bude orientovat na to, co bylo pro brněnskou slavistickou školu charakteristické již od časů profesora Franka Wollmana, který svým působením spojoval Bratislavu, Brno a Prahu: srovnávací pojetí česko-slovenské na úrovni jazyka, literatury a kultury. Tím současně odpovídáme na otázku, jaký bude profil absolventa brněnské slavistiky a jeho eventuální profesní uplatnění. Jeho postavení bude specifické, neboť nebude primárně založeno na výuce slovenštiny nebo na překladu a tlumočení, ale na skutečné znalosti slovenštiny v synchronním i diachronním průřezu, literatury, historie, kultury, ale také etnologie a prostřednictvím znalosti jazyka a literatury společenského života, politiky a ekonomiky. Absolvent bude tedy primárně filologickým i šffe pojatým expertem na Slovensko ve srovnávací sféře česko-slovenské, slovan-sko-slovenské a evropsko-slovenské, zvláště když uvážíme, že slovakisté studují další obor, mj. anglistiku, germanistiku nebo romanistiku. Tím se bude tento absolvent lišit od absolventa slavistiky na Slovensku a bude mít své specifikum i v rámci České republiky. Cílem budování slavistiky na Ústavu slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně je zřízení malého, ale pružného, dynamického oboru, který by byl funkčně zapojen do oborové struktury Ústavu slavistiky a celé Filozofické fakulty. Při vypracování koncepce brněnské slavistiky jsme vycházeli z různých modelů včetně pražského, bratislavského a nitranského a hlavně jsme se opírali o podobnou strukturu jiných slovanských jazyků a literatur, které se na ústavu studují. Úzká spolupráce se Slovanským ústavem AV ČR a Katedrou slavistiky Filozofické fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě je základem pro mezinárodní propojení brněnské slavistiky. Slavistika jako součást širokého slavistického spektra Ústavu slavistiky využívá dalších slavistických kontaktů. Z tohoto hlediska nás zajímá slavistika v jiných slovanských zemích, například jihoslovanských, v Polsku a Rusku, ale také v Rakousku, Německu a Velké Británii, kde má náš ústav pevné vazby. Slavistika – stejně jako další slavistické obory na brněnském Ústavu slavistiky – bude v blízké době konfrontována s novými trendy. Slavistika, a tedy i slavistika, je pro nás především slovanskou filologií s flexibilní a dynamickou soustavou dalších disciplín historických, event. politologických. Základem slavistiky jsou lingvistika a literární věda, další předměty mají komplementární a marginální ráz, mají vytvářet průniky a mosty k jiným vědám, zejména k oblasti sociálních studií. Slavistika se tedy nebude nikdy zříkat vztahů k historii, filozofii, sociologii, psychologii a politologii, bude jich pružně a funkčně využívat, ale současně si uchová svůj

vlastní předmět a metodologii, která je odlišná od nástrojů, jichž pro své výzkumy užívá historie, filozofie, sociologie, psychologie nebo politologie. Nemůže proto hrát úlohu pouhého jazykového servisu sociálních věd, neboť jak lingvistika, tak literární věda jsou samostatnými vědními obory s dávnými kořeny. Přesně tam míří strategie brněnského Ústavu slavistiky ve všech slavistických oborech včetně slovakistiky: k další spolupráci se slavistickými, především evropskými pracovišti, současně však vstřícný, funkčně zacílený a metodologicky vymezený pohyb k sociálním vědám – ostatně ani to není nic nového, neboť tyto vzájemné pohyby se v minulosti nejednou plodně realizovaly, přičemž jediným úskalím bylo nekritické a mechanické přejímání podnětů.

Slovakistika jako součást slavistiky se tak ocitá v kadlubu pohybů dnešního světa: záleží na tom, jak se s nimi vyrovná tak, aby se obohatila a přitom neztratila nebo neoslabila svou identitu.

LOUTKA A LOUTKY

František Všeťička

Na počátku roku 1887 proběhl v Brně soudní spor o údajně zcizenou pannu. Bolesław Prus se o tomto procesu dočetl v *Gazetě Polské*, zpráva jej nejen ohromila, ale také inspirovala. Průběh této soudní pře zabudoval totiž do svého románu a předmět pře dokonce do jeho titulu – román dostal název *Loutka*. Prusův román zachycuje vývoj polské společnosti v druhé polovině 19. století. Autorovi se v něm podařilo zachytit všechny společenské vrstvy. Literární historie se často vrací k problému, kdo je v této próze vlastně loutkou. Obecná odpověď zní, že loutkou, tj. člověkem jako loutka jednajícím a reagujícím, je *Isabela Lencká*, zchudlá aristokratická dívka, která se chce výhodně vdát. Tento výklad je nepochybně správný, neboť jej potvrzuje názor nejedné románové postavy. Dr. Schuman ji např. charakterizuje jako hezkou, zhýčkanou, ale bez duše. Ústřední postavou románu je však *Stach Vokulský* a literární historici, pokud je mi známo, se nikdy nezamýšleli nad tím, není-li loutkou také on.